

Nesmrtelnost duše nebo vzkříšení mrtvých?

Svědectví Nového zákona

Část dvě

OSCAR CULLMAN, D.Th., D.D.¹

III. PRVOROZENÝ Z MRTVÝCH

Mezi vzkříšením Krista a zničením smrti

Musíme vzít v úvahu, co pro křesťany znamenalo, když prohlašovali: Kristus vstal z mrtvých! Především musíme mít na paměti, co pro ně znamenala smrt. Jsme v pokušení spojit tyto mocné výroky s řeckou myšlenkou nesmrtelnosti duše a tímto způsobem je oloupit o jejich obsah. Kristus je pozvednut: to znamená, že stojíme v nové éře, v níž je smrt poražena, v níž již není porušitelnost. Neboť jestliže je opravdu *jedno* duchovní tělo (ne nesmrtelná duše, ale duchovní tělo), které se vynořilo z masitého těla, pak je vskutku moc smrti zlomena. Věřící, podle přesvědčení prvních křesťanů, by již neměli umírat: to bylo jistě jejich očekávání v nejrannějších dnech. Musel být problém, když zjistili, že křesťané nadále umírají. Ale i skutečnost, že lidé nadále umírají, nemá po vzkříšení Krista stejný význam. Skutečnost smrti je oloupena o svůj dřívější význam. Umírání už není výrazem absolutního panství smrti, ale pouze jeden z posledních zápasů smrti o panství. Smrt nemůže ukončit velkou skutečnost, že existuje *jedno* vzkříšené tělo.

Měli bychom se snažit jednoduše pochopit, co první křesťané mysleli, když mluvili o Kristu jako o „prvorozeném z mrtvých“. Ač to pro nás může být obtížné, musíme vyloučit otázku, zda tuto víru můžeme přijmout nebo ne. Musíme také na samém počátku odložit stranou otázku, zda má pravdu Sokrates nebo Nový zákon. Jinak se ocitneme v neustálém míchání odlišných myšlenkových procesů s těmi z Nového zákona. Měli bychom tentokrát prostě naslouchat tomu, co říká Nový zákon. Kristus prvorozený z mrtvých! Jeho tělo je první tělo vzkříšení, první duchovní tělo. Tam, kde je toto přesvědčení přítomno, musí tím být ovlivněn celý život a celý způsob myšlení. Celá myšlenka Nového zákona zůstává pro nás knihou zapečetěnou sedmi pečeti, pokud za každou větou nečteme tamtu druhou větu: Smrt již byla přemožena (smrt, podtrženo, ne tělo); existuje již nové stvoření (nové stvoření, podtrženo, ne nesmrtelnost, kterou duše vždy měla); vzkříšení je již slavnostně uvedeno.²

Připusťme, že je pouze slavnostně uvedeno, ale přesto je rozhodně zahájeno. *Jenom* zahájeno: neboť smrt působí a křesťané stále umírají. Učedníci to zažívali, když umírali první členové křesťanské komunity. To pro ně nutně představovalo obtížný problém.³ V 1. Korintským 11:30 Pavel píše, že smrt a nemoc by se už v podstatě neměly vykytovat. Stále ještě umíráme a stále ještě existují nemoci a hříchy. Duch svatý však již v našem světě působí jako moc nového stvoření; je již viditelně v činnosti v prvotním společenství v různých projevech Ducha. Ve své knize *Christ and Time* jsem mluvil o napětí mezi přítomností a budoucností, napětí mezi „již splněným“ a „ještě nedovršeným“. Toto napětí v *podstatě* náleží do Nového zákona a není

¹ Prvně zveřejněno v Epworth Press, 1958. Přetištěno s povolením.

² Pokud, kumránský fragment, jenž nedávno zveřejnil Allegro, potvrzuje, jak se zdá, „učitel spravedlnosti“ této sekty skutečně byl zabit a jeho návrat byl očekáván, stále to, co rozhodně odděluje tuto sektu od původní křesťanské komunity (kromě ostatních rozdílů, viz můj článek, „The Significance of the Qumran Texts,” *J. B. L.*, 1955, 213 a násl.) je u ní absence víry ve vzkříšení, které *již* nastalo.

³ Viz v tomto ohledu Ph. H. Menoud, „La mort d’Ananias et de Saphira,” *Aux sources de la tradition chretienne. Melanges offerts a M. Goguel* (1950), zejména 150 a násl.

uvedeno jako druhotné řešení vzniklé z rozpaků,⁴ jak obhajují žáci Alberta Schweitzera a Rudolf Bultmann.⁵ Toto napětí je již přítomno v Ježíši i s ním. Provolává Boží království pro budoucnost; ale na druhé straně prohlašuje, že Boží království se již vloupalo, protože on sám svatým Duchem už vskutku zahání smrt uzdravováním nemocných a vzkříšením mrtvých (Matouš 12:28, 11:3 a dál, Lukáš 10:18) v předjímání vítězství nad smrtí, kterého dosáhne svou vlastní smrtí. Schweitzer nemá pravdu, když vidí jako původní křesťanskou naději pouze naději v budoucnost; ani C.H. Dodd, když mluví pouze o realizované eschatologii; ještě méně Bultmann, když řeší původní naději Ježíše a prvních křesťanů v existencialismu. Patří k vlastní látce Nového zákona, že myslí v časových kategoriích, a to je kvůli víře, že v Kristu je vzkříšení dosaženo, výchozím bodem všeho křesťanského žití a myšlení. Když člověk začne od tohoto principu, pak časové napětí mezi „již naplněným“ a „ještě nedovršeným“ tvoří podstatu křesťanské víry. Pak metafora, kterou používám v *Christ and Time*, charakterizuje celou novozákonní situaci: rozhodující bitva byla vybojována při Kristově smrti a vzkříšení; den V teprve přijde.

V podstatě celá současná teologická diskuse se obrací k této otázce: Jsou *Velikonoce* výchozím bodem křesťanské církve, její existence, života a myšlení? Pokud ano, žijeme v průběžné době.

V tomto případě se víra Nového zákona ve vzkříšení stává základním bodem vši křesťanské víry. Proto skutečnost, že existuje vzkříšené tělo – Kristovo tělo – vymezuje celé vyhodnocení času prvních křesťanů. Pokud je Kristus „prvorozený z mrtvých“, pak to znamená, že čas konce je již přítomen. Ale také to znamená, že časový interval odděluje prvorozeného od všech ostatních lidí, kteří ještě nejsou „zrozeni z mrtvých“. To znamená, že žijeme v průběžné době mezi Ježíšovým vzkříšením, které již proběhlo, a naším vlastním, které nenastane až do Konce. Navíc to také znamená, že oživující síla, Duch svatý, již mezi námi působí. Proto Pavel označuje Ducha svatého stejným termínem – *παραρη*, prvotiny (Římanům 8:23) – jaký používá pro Ježíše samého (1. Korintským 15:23). Pak už existuje předzvěst vzkříšení. A vskutku dvojím způsobem: náš vnitřní člověk je již ze dne na den obnovován svatým Duchem (2. Korintským 4:16; Efezským 3:16); Tělo bylo již uchopeno Duchem, ačkoli masité tělo má v jeho nitru svou tvrz. Kdekoli se objeví Duch svatý, přemožená moc smrti se zalekne, dokonce i v těle. Proto se zázraky uzdravení objevují i v našem těle stále ještě smrtelném. K zoufalému volání v Římanům 7:24: „Kdo mě vysvobodí z tohoto těla smrti?“ odpovídá celý Nový zákon: svatý Duch!

Předzvěst konce, uskutečněná skrze svatého Ducha, je nejzřetelněji viditelná v raně křesťanské oslavě lámání chleba. Objevují se tam viditelné zázraky Ducha. Tam se Duch pokouší prolomit hranice nedokonalého lidského jazyka mluvením jazyky. A tam komunita přechází do přímého spojení se Vzkříšeným, a to nejen s jeho duší, ale i se vzkříšeným tělem. Proto slyšíme v 1. Korintským 10:16: „Chléb, který lámeme, není to společenství s Kristovým tělem?“ Zde ve společenství s bratry přicházíme nejbližší Kristovu vzkříšenému tělu; a tak Pavel píše v následující kapitole 11 (pasáž, která přijala příliš málo pozornosti): kdyby se této Pánovy večeře účastnili všichni členové společenství zcela ctihodným způsobem, pak by spojení s Ježíšovým vzkříšeným tělem bylo tak účinné v našich vlastních tělech, že dokonce už teď by neexistovala žádná nemoc nebo smrt (1. Korintským 11:28-30) – výjimečně odvážné tvrzení.⁶ Proto je komunita popsána jako Kristovo

⁴ Viz zejména F. Buri, „Das Problem des ausgebliebenen Parusie,“ *Schweiz.Theol. Umschau* (1946), 97 a dál. Viz také O. Cullmann, „Das wahre durch die ausgebliebene Parusie gestellte neutestamentliche Problem,“ *Theol. Zeitschr.* 3 (1947), 177 a dál; též 428 a dál

⁵ R. Bultmann, „History and Eschatology in the New Testament,“ *New Test. Stud.*, I, 1954, 5 a dál

⁶ Nová studie F.J. Leenhardta, *Ceci est mon corps. Explication de ces paroles de Jesus-Christ* (1955), má být též chápána ve světle toho.

tělo, protože zde je přítomno Kristovo duchovní tělo, protože zde k němu přicházíme nejbliž; zde ve společném jídle viděli první učedníci při Velikonocích Ježíšovo vzkříšené tělo, jeho duchovní tělo.

Přesto navzdory skutečnosti, že Svatý Duch již tak mocně působí, lidé stále umírají; i po Velikonocích a Letnicích lidé umírají jako dříve. Naše tělo zůstává smrtelné a podléhá nemoci. Jeho přeměna na duchovní tělo se neuskuteční, dokud není celé stvoření znovu utvořeno Bohem. Jenom tehdy, poprvé, nebude nic než Duch, nic jiného než moc života, neboť tehdy smrt bude konečně zničena. Pak bude existovat nová substance pro všechny věci viditelná. Místo tělesné hmoty se tam objevuje duchovní. To znamená, že *namísto porušitelného materiálu se objeví neporušitelný*. Viditelné a neviditelné bude duchovní. Nenechme se však mýlit: tohle rozhodně není řecký smysl pro odtělesněnou Ideu! Nové nebe a nová země! To je křesťanská naděje. A pak také naše těla budou vyzvednuta ze smrti. Ale ne jako těla masitá, ale jako duchovní.

Výraz, který stojí ve starověkých řeckých textech Apoštolského kréda, zcela jistě není biblický: „Věřím ve vzkříšení masitého těla!“⁷ Pavel to nemohl říci. Masité tělo a krev nemohou zdědit Království. Pavel věří ve vzkříšení těla, ne masitého těla. Masité tělo je moc smrti, která musí být zničena. Tato chyba vstoupila do řeckého kréda v době, kdy byla biblická terminologie mylně chápána ve smyslu řecké antropologie. Naše tělo, navíc (nejen naše duše), bude vzkříšeno při Konci, když oživující moc Ducha učiní vše novým, vše bez výjimky.

Neporušitelné tělo! Jak si to máme představit? Nebo lépe, jak si to představovali první křesťané? Pavel říká ve Filipským 3:21, že při Konci promění Kristus naše slabé tělo v tělo jeho slávy (δοξα), stejně jako v 2. Korintským 3:18: „Jsme proměňováni do jeho vlastní podoby od slávy k slávě [απο δοξης εις δοξαν].“ Tato sláva (δοξα) byla prvními křesťany pojímána jako druh světla; ale to je jen nedokonalé srovnání. Náš jazyk pro to nemá žádné slovo. Opět odkazuji na Grünewaldův obraz vzkříšení. Možná se přiblížil tomu, co Pavel chápal jako duchovní tělo.

IV. TI, KTERÍ SPÍ

Svatý duch a přechodný stav mrtvých

A teď se dostáváme k poslední otázce. Kdy se tato proměna těla odehrává? V tomto bodě nelze chybit. Celý Nový zákon odpovídá, při Konci, a to je třeba chápat doslovně, tj. v časovém smyslu. To vyvolává otázku „prozatímní podmínky“ mrtvých. Smrt je skutečně již přemožena podle 2. Timoteovi 1:10: „Kristus přemohl smrt a již vyvedl na světlo život a neporušitelnost.“ Časové napětí, které neustále zdůrazňuji, se týká právě tohoto ústředního bodu: smrt je přemožena, ale nebude zrušena až do konce. Podle 1. Korintským 15:26 bude smrt zdolána jako *poslední nepřítel*. Je důležité, že v řečtině je stejné sloveso καταργεω použito k popisu jak rozhodného vítězství, které již bylo dokončeno, tak a dosud nedovršeného vítězství při konci. Janova apokalypsa 20:14 popisuje vítězství při konci, vyhlazení smrti: „Smrt bude uvržena do jezera ohně“; a o několik veršů dál je řečeno: „Smrt už nebude.“

To znamená, že k proměně těla nedochází bezprostředně po každé jednotlivé smrti. I zde se musíme znovu střežit před jakýmkoli přizpůsobením řecké filozofii, pokud chceme pochopit doktrínu Nového zákona. To je místo, kde nemohu přijmout pozici Karla Bartha jako jednoduchého přeformulování původního křesťan-

⁷ W. Bieder, „Auferstehung des Leibes oder des Fleisches?“, *Theol. Zeitschrift*, I (1945), 105 a dál, se snaží podrobně vysvětlit výraz „vzkříšení masitého těla“ jak z hlediska biblické teologie, tak z historie dogmatu.

ského pohledu, ani jeho pozici v *Church Dogmatics*,⁸ kde je jemně zastíněna a přichází mnohem blíže⁹ k novozákonní eschatologii než v jeho prvních spisech.¹⁰ Karl Barth považuje za výklad Nového zákona to, že proměna těla nastává pro každého bezprostředně po jeho osobní smrti – jako by mrtví už nebyli v čase. Nicméně podle Nového zákona jsou stále ještě v čase. Jinak by problém v 1. Tesalonickým 4:13 a dál neměl žádný význam. Pavlovi jde ve skutečnosti o to, aby ukázal, že v okamžiku Kristova návratu „ti, kteří jsou tehdy naživu, nebudou mít žádnou přednost“ před těmi, kteří zemřeli v Kristu. Proto jsou mrtví v Kristu stále ještě v čase; oni také čekají. „Jak dlouho, ó Pane?“ volají mučedníci, kteří spí pod oltářem v Janově Apokalypse (6:10). Ani slova na kříži, „Dnes budeš se mnou v ráji“ (Lukáš 23:43), podobenství o bohatém člověku, kde Lazar je přiveden přímo na Abrahamova prsa (Lukáš 16:22), ani Pavlova slova, „Chci zemřít a být s Kristem“ (Filipským 1:23), nedokazují, jak se často tvrdí, že vzkříšení těla se odehrává bezprostředně po smrti jednotlivce.¹¹ V žádném z těchto textů není jakékoli slovo o vzkříšení těla. Místo toho tyto různé obrazy ukazují stav těch, kteří zemřou v Kristu před Koncem – prozatímní stav, ve kterém se nacházejí, stejně jako živí. Všechny tyto obrazy vyjadřují pouze zvláštní blízkost Kristu, ve které se ocitají ti, kteří umírají v Kristu před Koncem. Jsou „s Kristem“ nebo „v ráji“ nebo „v Abrahamově lůně“ nebo, podle Zjevení 6:9, „pod oltářem“. To vše jsou prostě různé obrazy zvláštní blízkosti k Bohu. Ale podle nejběžnějšího obrazu pro Pavla: „Spí.“¹² Bylo by obtížné zpochybnit, že Nový zákon počítá s takovým mezidobím pro mrtvé i pro živé, i když jakýkoliv druh spekulací ohledně stavu mrtvých v tomto mezidobí zde chybí.

Mrtví v Kristu se podílejí na napětí času mezidobí.¹³ To však znamená nejen to, že čekají. Znamená to, že i pro ně se stalo Ježíšovou smrtí a vzkříšením něco rozhodujícího. Také Velikonoce jsou pro ně velkým

⁸ K. Barth, *Die Kirchliche Dogmatik*, II, I, 1940, 698 a dál; III, 2, 1948, 524 a dál, 714 a dál

⁹ Další otázkou je, ovšem, zda Barth nemá *právo* uvádět vztahy v této věci, která ještě leží mimo novozákonní okruh vidění. Pokud tomu tak je, pak by toto „překračování Nového zákona“ mělo být snad provedeno vědomě a mělo by být vždy identifikováno jako takové se zřetelností a důrazem, zejména tam, kde je neustále vyvíjeno úsilí argumentovat z hlediska Bible, jak je tomu u Bartha. Pokud by se tak stalo, pak by bylo jasněji rozpoznáno nevyhnutelné nebezpečí, kterému *musí* každý dogmatik čelit (a zde leží důstojnost a velikost jeho úkolu): zejména nebezpečí, že nesmí zůstat na rozšíření biblické linie, ale spíše interpretovat biblické texty především *ex post facto* z hlediska jeho „překračování Nového zákona“. Právě kvůli tomuto jasnému rozpoznání nebezpečí, diskuse s exegetem by byla plodnější.

¹⁰ Zejména *The Resurrection of the Dead* (1926)

¹¹ Patří sem i velmi sporná slova Lukáše 23:43: „Dnes budeš se mnou v ráji“. Aby bylo jisté, že to není nemožné, i když vykonstruované, rozumět *σημερον* jako modifikaci *λεγω σοι*. Toto prohlášení je třeba chápat ve světle Lukáše 16:23 a pozdně židovského pojetí „ráje“ jako místa požehnaných (Strack-Billerbeck, ad. loc.; P. Volz, *Die Eschatologie der jüdischen Gemeinde im neutest. Zeitalter* (2nd ed., 1934, 265). Je jisté, že Lukáš 16:23 neodkazuje na vzkříšení těla a očekávání *Parousie* není v žádném případě nahrazeno. Takový výklad rovněž rozhodně odmítá W.G. Kummel, *Verheissung und Erfüllung*, 2nd ed. (1953), 67. Určitá rozdílnost proti Pavlově teologii zde existuje v tom smyslu, že Kristus sám v den, který je označován jako „dnes“, ještě nepovstal, a proto ještě nebyl položen základ pro stav, kdy jsou mrtví svázáni s Kristem. Ale v poslední analýze je zde kladen důraz na to, že zloděj bude *s Kristem*. Menoud (*Le sort des trepasses*, 45) správně poukazuje na to, že Ježíšova odpověď musí být chápána ve vztahu k prosbě lupiče. Lupič žádá Ježíše, aby si ho pamatoval, až „vstoupí do svého království“, které podle židovského pohledu na Mesiáše může odkazovat pouze na dobu, kdy Mesiáš *přijde* a postaví své království. Ježíš žádosti nevyhovuje, nýbrž dává lupiči víc, než žádal: bude spojen *s Ježíšem* ještě před příchodem království. Takto chápaná, *podle svého záměru*, tato slova nepředstavují pro výše uvedenou pozici problém.

¹² Výklad, který podává K. Barth (*Die Kirchliche Dogmatik*, III, Sec. 2, 778) o „spících“, jako kdyby tento výraz vyjadřoval pouze „dojem“ pokojného přechodu ke spaní, které ti přežívající mají, nenachází žádnou podporu v Novém zákoně. Výraz v Novém zákoně znamená více a stejně jako „odpočinek“ v Apokalypse 14:13 odkazuje na stav mrtvých před *Parousií*.

¹³ Nedostatek spekulací Nového zákona nám nedává právo jednoduše potlačit „podmínku mezidobí“ jako takovou. Nechápu, proč se protestantští teologové (včetně Bartha) tak bojí postoje Nového zákona, když Nový zákon učí pouze o „podmínce mezidobí“: (1) že existuje, (2) že již znamená sjednocení s Kristem (to kvůli Duchu svatému).

obratem (Matouš 27:52). Tato nová situace vzniklá Velikonoce nás vede k tomu, abychom viděli alespoň možnost společného pouta se Sokratem, ne s jeho učením, ale s jeho vlastním chováním tváří v tvář smrti. Smrt ztratila svou hrůzu, svůj „osten“. Ačkoliv zůstává jako poslední nepřítel, smrt už nemá žádný konečný význam. Kdyby vzkříšení Krista mělo znamenat velký zlomový bod věků pouze pro živé a ne pro mrtvé, pak by živí jistě měli obrovskou výhodu před mrtvými. Neboť jako členové Kristova společenství žijící jsou vskutku už teď v přechovávání moci vzkříšení, Ducha svatého. Je nemyslitelné, že podle raně křesťanského hlediska by nemělo být v období před Koncem nic změněno pro mrtvé. Právě tyto obrazy použité v Novém zákoně popisující stav mrtvých v Kristu dokazují, že už teď, v tomto prozatímním stavu mrtvých, je vzkříšení Krista – předjímání Konce – již účinné. Jsou „s Kristem“.

Zvláště ve 2. Korintským 5:1-10 slyšíme, proč je to tak, že mrtví, ač ještě nemají tělo a jsou jen „spící“, jsou však ve zvláštní blízkosti Krista. Pavel zde mluví o přirozené úzkosti, kterou dokonce i on cítí před smrtí, která si stále ještě udržuje svou působnost. Bojí se stavu „nahoty“, jak to nazývá; to znamená stavu vnitřního člověka, který nemá žádné tělo. Tento přirozený děs ze smrti proto nezmizel. Pavel by chtěl, jak říká, přijmout duchovní tělo navíc, přímo (επενδυσασθαι), když ještě žije, aniž by podstoupil smrt. To znamená, že by chtěl být stále naživu v době Kristova návratu. Zde opět najdeme potvrzení toho, co jsme říkali ohledně Ježíšova strachu ze smrti. Nyní ale vidíme také něco nového: v tom samém textu vedle této přirozené úzkosti kvůli nahotě duše stojí velká důvěra v Kristovu blízkost, *dokonce i v tomto prozatímním stavu*. Co se má co obávat, že takový prozatímní stav stále ještě existuje? Důvěra v Kristovu blízkost je založena na přesvědčení, že náš vnitřní člověk je již uchopen svatým Duchem. Od Kristovy doby máme my, živí, skutečně svatého Ducha. Je-li skutečně v nás, proměnil našeho vnitřního člověka. Ale jak jsme slyšeli, svatý Duch je mocí života. Smrt mu nemůže ublížit. Proto je vskutku něco pro mrtvé změněno, pro ty, kteří opravdu umírají v Kristu, tj. v držení svatého Ducha. Strašné opuštění ve smrti, odloučení od Boha, o kterém jsme mluvili, již neexistuje, protože právě tak opravdu existuje svatý Duch. Nový zákon proto zdůrazňuje, že mrtví jsou skutečně *s Kristem*, a tak neopuštěni. Tak chápeme, že právě v 2. Korintským 5:1 a dál, kde se zmiňuje o strachu z odtělesnění v mezidobí, Pavel popisuje svatého Ducha jako „závdavek“.

Podle verše 8 téže kapitoly se dokonce zdá, že mrtví jsou blíže Kristu. Zdá se, že „spánek“ je přitahuje ještě blíže: „Jsme ochotni raději být nepřítomni v těle a být doma s Pánem.“ Z tohoto důvodu může apoštol psát ve Filipenským 1:23, že touží zemřít a být s Kristem. Tak tedy, člověk, který postrádá masité tělo, je ještě blíže Kristu než dříve, pokud má svatého Ducha. Je to masité tělo, vázané na naše pozemské tělo, které je po celý náš život překážkou plného rozvoje svatého Ducha. Smrt nás od této překážky osvobozuje, i když je to nedokonalý stav, protože postrádá vzkříšené tělo. Ani v této pasáži, ani jinde se nenacházejí žádné podrobnější informace o tomto přechodném stavu, ve kterém vnitřní člověk, svlečený vskutku ze svého masitého těla, ale stále ještě připravený o duchovní tělo, existuje se svatým Duchem. Apoštol se omezuje na to, aby nás ujistil, že tento stav, předjímající úděl, který je náš, jakmile přijmeme svatého Ducha, nás přibližuje konečnému vzkříšení.

Zde nacházíme strach ze stavu bez těla spojeného s pevnou důvěrou, že ani v tomto přechodném, pomíjivém stavu nenastává odloučení od Krista (mezi mocnosti, které nás nemohou oddělit od Boží lásky v Kristu, patří smrt – Římanům 8:38). Tento strach a tato důvěra jsou spojeny v 2. Korintským 5, což potvrzuje skutečnost, že dokonce i mrtví mají podíl na přítomném napětí. Převládá však důvěra, neboť bylo vskutku učiněno rozhodnutí. Smrt je přemožena. Vnitřní člověk, zbavený těla, už není sám; nevede stínovou existenci, kterou očekávali Židé a kterou nelze označit za život. Vnitřní člověk, zbavený těla, byl již ve svém životě proměněn svatým Duchem, je již uchopen vzkříšením (Římanům 6:3 a dál, Jan 3:3 a dál), pokud už byl jako živá osoba skutečně obnoven svatým Duchem. Přestože stále „spí“ a stále čeká na vzkříšení těla, které mu dá plný ži-

vot, mrtvý křesťan *má* svatého Ducha. A tak i v tomto stavu ztratila smrt svoji hrůzu, i když stále ještě existuje. A tak mrtví, kteří umírají v Pánu, mohou být požehnáni „od teď nadále“ (απ' αρτι),¹⁴ jak říká autor Janovy Apokalypsy (14:13). Co je řečeno v 1. Korintským 15:54b, 55 se vztahuje i na mrtvé: „Smrt je pohlce-na ve vítězství. Kde je, smrti, tvé vítězství? Ó smrti, kde je tvůj osten?“ A tak apoštol v Římanům 14 píše: „Ať žijeme nebo umíráme, patříme Pánu“ (verš 8). Kristus je „Pánem živých a mrtvých“ (verš 9).

Člověk by se mohl ptát, zda jsme tímto způsobem nebyli v poslední analýze znovu vedeni k řecké doktríně nesmrtelnosti, zda Nový zákon nepředpokládá, na dobu po Velikonocích, kontinuitu „vnitřního člověka“ přeměněných lidí před smrtí i po ní, takže i zde je smrt představena pro všechny praktické účely pouze jako přirozený „přechod“.¹⁵ Existuje vědomí, kterým se jistý druh přiblížení k řeckému učení vlastně děje, do té míry, že vnitřní člověk, jenž už *byl* proměněn Duchem (Římanům 6:3 a dál), a tudíž obživil, dále žije s Kristem v tomto proměněném stavu, ve stavu spánku. Tato kontinuita je obzvláště silně zdůrazňována v evangeliu Jana (3:36, 4:14, 6:54, a hojně). Zde pozorujeme přinejmenším určitou analogii k „nesmrtelnosti duše“, ale rozdíl nezůstává o nic méně radikální. Dále, stav mrtvých v Kristu je stále ještě nedokonalý, stav „nahoty“, jak říká Pavel, „spánku“, čekání na vzkříšení celého stvoření, na vzkříšení těla. Na druhou stranu, smrt v Novém zákoně je i nadále nepřitelem, i když poraženým nepřitelem, který musí být ještě zničen. Skutečnost, že i v tomto stavu mrtví už žijí s Kristem, neodpovídá přirozené podstatě duše. Spíše je to výsledek božského zásahu zvenčí, skrze svatého Ducha, který již musel oživit vnitřního člověka v pozemském životě svou zázračnou mocí.

Je tedy stále ještě pravda, že vzkříšení těla je očekáváno, dokonce i v Janově evangeliu – ačkoli nyní, ovšem, s jistotou vítězství, protože svatý Duch již přebývá ve vnitřním člověku. Už tedy nemůže vzniknout žádná pochybnost: neboť již přebývá ve vnitřním člověku, jistě promění tělo. Svatý Duch, tato oživující moc, proniká vším a nezná žádnou překážku. Je-li opravdu v člověku, pak oživí celého člověka. Pavel tedy píše v Římanům 8:11: „Jestliže Duch ve vás přebývá, pak ten, kdo vzkřísil Ježíše Krista ze smrti, povolá k životu vaše smrtelná těla také *skrze Ducha, který ve vás přebývá*.“ Ve Filipským 3:21: „Čekáme na Pána Ježíše Krista, který přizpůsobí naše přízemní tělo tělu jeho slávy.“ V Novém zákoně není nic řečeno o podrobnostech prozatímních podmínek. Slyšíme jen toto: jsme blíž Bohu.

Čekáme *my* a čekají *mrtví*. Rozměr času ovšem může být pro ně jiný než pro živé; a tímto způsobem může být pro ně zkrácena přechodná doba. To však ve skutečnosti nepřesahuje texty Nového zákona a jejich výklady,¹⁶ protože tento výraz *spát*, což je obvyklé označení v Novém zákoně „prozatímní podmínky“, nás přitahuje k názoru, že pro mrtvé existuje jiné vědomí času, času „těch, kteří spí“. Ale to neznamená, že mrtví stále ještě nejsou v čase. Znovu proto vidíme, že naděje na vzkříšení z Nového zákona se liší od řecké víry v nesmrtelnost.

¹⁴ Vzhledem k místům v Novém zákoně, kde απ' αρτι může znamenat pouze „od teď nadále“ (například Jan 13:19), a vzhledem k dobrému smyslu, který věta obsahuje, když je απ' αρτι tak přeloženo, nadále se přihlašuji k obvyklému překladu „od teď nadále“ a vidím ho jako úpravu αποθνησκοντες, i když mnoho faktorů podporuje pohled A. Debrunera, *Grammatik des neutest. Griechisch* (1943), část II, příloha, 12, sledující návrh A. Fridrichsena, který chápe απαρτι jako hovorové attické slovo pro „přesně, jistě“ a pak nalézá ve vynechání v P⁴⁷ vai podporu pro čtení απ' αρτι jako απαρτι, upravující λεγει το πνευμα, ne αποθνησκοντες. (Pozn. překl. pro přesnější čtení diakritiky řeckých slov doporučuji podívat se do původního textu v angličtině.)

¹⁵ Již jsme se zmiňovali o pokusu K. Bartha (který zachází vskutku příliš daleko) klást pozitivní ocenění v dialektickém modelu vedle negativního ocenění smrti.

¹⁶ Zde sledují názor R. Mehla, *Der letzte Feind*, 56.

V. ZÁVĚR

Na svých misijních cestách se Pavel jistě setkal s lidmi, kteří nemohli uvěřit v jeho kázání vzkříšení z *toho samého důvodu*, že věřili v nesmrtelnost duše. Tak se v Aténách nevysmívali, dokud Pavel nepromluvil o vzkříšení (Skutky 17:32). Jak lidé, o nichž Pavel říká (v 1. Tesalonickým 4:13), že „nemají naději“, tak ti, o nichž píše (v 1. Korintským 15:12), že nevěří, že existuje vzkříšení z mrtvých, nejsou pravděpodobně epikurejci, jak máme sklon věřit. Dokonce ani ti, kdo věří v nesmrtelnost duše, nemají naději, o které Pavel mluví, naději, která vyjadřuje víru v božský zázrak nového stvoření, které zahrne vše, každou část světa stvořeného Bohem. Pro Řeky, kteří věřili v nesmrtelnost duše, to vskutku mohlo být těžší přijmout křesťanské kázání o vzkříšení, než to bylo pro ostatní. Asi v roce 150 píše Justín (ve svém *Dialogu*, 80) o lidech, „kteří říkají, že neexistuje vzkříšení z mrtvých, ale že bezprostředně při smrti jejich duše vystoupí do nebe“. Zde je kontrast vskutku jasně vnímán.

Kontrast vnímal i císař Marcus Aurelius, filosof, který patří se Sokratem k nejušlechtlejším starověkým postavám. Jak je dobře známo, pro křesťanství měl nejhlubší pohrdání. Člověk by si mohl myslet, že smrt křesťanských mučedníků by inspirovala úctu v tomto velkém stoikovi, který posuzoval smrt s vyrovnaností. Ale byla to právě smrt mučedníků, k níž byl nejméně soucitný. Ochota, s níž se křesťané setkávali se svou smrtí, v něm vzbuzovala nelibost.¹⁷ Stoik opouštěl tento život bez emocí; křesťanský mučedník na druhé straně umíral s horlivou vášní kvůli Kristu, protože věděl, že tím se staví do mocného spásného procesu. První křesťanský mučedník, Štěpán, nám ukazuje (Skutky 7:55), jak je smrt přelstěna tím, kdo umírá v Kristu, velmi odlišně od antického filosofa: vidí, je řečeno, „nebesa otevřená a Krista, stojícího po Boží pravici.“ Vidí Krista, přemožitele smrti. S touto vírou, že smrt, kterou musí podstoupit, je již přemožena tím, kdo ji sám snášel, se Štěpán nechal ukamenovat.

Odpověď na otázku „Nesmrtelnost duše nebo vzkříšení mrtvých v Novém zákoně“ je jednoznačná. *Učení* velkých filozofů Sokrata a Platóna nemůže být v žádném případě uvedeno do souladu s Novým zákonem. To, že jejich *osoba*, jejich *život* a jejich *chování při smrti* může přesto být křesťany *respektováno*, ukázali apogeti druhého století. Věřím, že to může být také prokázáno z Nového zákona. Ale to je otázka, kterou se zde nemusíme zabývat.

¹⁷ M. Aurelius, *Med.*, XI, 3. Aby bylo jasno, jak šel čas, on se stále více vzdával víry v nesmrtelnost duše.